

САҢА ОЛОХ

АХСЫННЫ
3 КҮНЭ
СУБУОТА

№№ 145-146
(9360-9361)

ХАҢЫАТ 1951 СЫЛ АЛТЫННЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

Чурагчы чачуууу ханна

Дьахталлар улуустаабы форумнара

КЭСКИЛЛЭЭХ ҮЛЭ СУОЛЛАРА ТОБУЛУННУЛАР

Г.И. Филиппова, А.С. Иустинова, Н.С. Сивцева секция кэмгэр.

буолуо дин саныбын.

Форум бастагы күнүн кизэтигэр "Айыллан" Сынналар киинигэр "Дя Вас, милье жонцины!" диян истин-иһирэх кизэ буолла. Кизэни РФ культуратын үтүөлээх үлэһитэ Н.М.Заболоцкая илээн-саалаан ытта. Манна араас кэмнэргэ улуустаабы дьахтар хамсааһыныгар, комсомол, дьахталлар республикатаабы сьездэригэр делегат быһыылынан кытыбыт, "Герой-ийэ" аатын ылбыт, совхозка, колхозка түбүгүрэн үлэлээбит, саҥаны киллэрибит улуус туруу үлэһит кэрэ анардара бары чистэннэлэр. Сценага көлүөнэлэринэн бэрэстэ-биттэллэр, ыгырылаах ылдыгытар биир-биир тахсаннар урукку үлэлэригэр ахтылары онордулар, инники үлэс баа саааларын эттирэр. Кизэ биер сүрүн кыттааччытынан буолбут улуус дьахталлар баһылыга И.Н.Аммосов наһараадалары туттарыта үрдүк үөрүүлээх быһыыга-майгыга барда. Ол курдук, улуус сайдытыгар, дьахтар хамсааһыныгар кылааттарын иһин улуус тэриллэбитэ 75 сыллаах үбүлүйүмү медалларынан профессор, психологическая наука доктор А.П.Оконешникова,

("Симбир" остолобуой сьезидиссэе), Н.М.Заболоцкаяга (Чурагытаабы народнай театр уус-уран салаааччыта), Т.Н.Карсанаевага ("Дьуога" ЧП салаааччыта), М.Т.Ноговицынага (улуустаабы дьэ кэргэн отделын начальнига), М.И.Поповага (төрүү отделение сьезидиссэе), З.Г.Федоровага (Мырылааабы "Бэжэ" баһынай хаһаайыстыба салаааччыта), П.П.Заболоцкаяга (Амма орто оскулатын нууча тылыгар учуутала) уонна Т.И.Ефремовага ("Тулукчаан" улууан сьезидиссэе) тигистэ.

Форум улуус дьахталлар баһылыга И.Н.Аммосов Дьахталлар наһараадалааһынын түмүктэнэ. Ол курдук, улуус тэриллэбитэ 75 сыллаах үбүлүйүмү медалларынан, Бочуотунай грамоталарынан уонна Махтал суруктарынан улууспут 35 кэрэ анардара сирдээхтик наһараадаланылар. Кэнилэргэ бүтүн форум кыттылаахтара дохсун ытыс тыастарын анаатылар.

Форум кэнигэр быыс булан куораттан кэлэ сылдьар ылдыгытарбыт бэйэлэрин санааларын эттирэр. Ил Түмэн депутата А.И.Понсеева чурапчылар улууспут аатын ааттаргына ахтыбынай этилэрдээх делегацияны тэрийэн ыппалларыгар баа санаатын тирээтэ. Комитет председателин солбуйааччы Н.С.Сивцева улуус кэрэ анардара инники политиканы онороччу буолан кэлди инники буолалларыгар, санаттан-сага суолларын булуналларыгар баарда, баһылык И.Н.Аммосов дьахтар хамсааһыныгар улахан суолта бирээрин бэлиэтээтэ, Чурапчы республикага тирэх буолар улуус буоларынан өрөйөн-чөрөйөн күүсэ үлэһитлэригэр баатын эттэ. "Хотугу суус" оҕо телерадиоакадемиятын салаааччыта, биер дойдутаахпыт Т.А.Гоголева: "Кили долгуйар сирэ кини дойдута. Дойдуга сылдьар олус эппиэтээх. Мин академия аһыллыгыттан элбэх оҕону кытта алтыһан кэллим. Онно көрөн түмүк онордохко, быһиҥи оҕолорбут инникилэрин кинилэр санааларын истибэккэ да эрэ быһааран кэбиһэр сыһаалаах эбиттэ. Академия тэрийиитинэн теллохотунан сылдьар эйгэтиринэн, оҕолор таһымнарын көрөн араас

Сатинны 29-30 күннэригэр Чурапчы саллаһытыгэр Саха сиригэр дьахтар хамсааһынын 80 сылыгар аһамыт "Улуус социальная-экономическая уонна культурнай сайдытыгар, дьэ кэргэн бөөргөөһүнүгэр уонна чөл олоххо дьахтар оруола" диян ааттаах улуус дьахталларын форумна үрдүк тэрээһиннээхтик буолан ааста. Бу XXI-с үйүс улуус кэрэ анардарын бастагы түмүсүлэрэ улахан суолтаах, сонун, сэргэх хамсааһыныгар эрэннэрэр. Форумна нэһиликтэргэ, тэрилтэлэргэ улууска актыыбынай үлэлээх, инники күөҥүс сылдьар 300-чэки чулуу дьахталларбыт кэлэн, икки күннээх үлэс эппиэттэнээхтик кытынылар, инники үлэлэригэр элбэх туһалаагы ыллылар.

Бастагы күн.

Форум улахан быыстапка-дьяарбаһааттан сааланна. Культурнай-спортивной киингэ ювелирной оһоһуктар, дьахтар таһаарыа, кудуһааччы оһоһуктар тэриллэнилар. Манна улууспутугар үлэһиттэр, дьахтар кэрэ анардара бэйэлэрин үлэлэрин аһалылар. Маны таһынан дьахтар аймах улаханым сэнээрэр косметическая линияларын консультаннара сүбэлэри, биердилэр, кэрэ анардарбыт парикмахердар, визажистар, фотографтар өнөлөрүнөн туһанылар.

Эбэст кэмгэр А.П.Мукалов аатынан хартыына галереятыгар аһыллыбыт РФ Худуһунууһууһуу соһоһун чилиэнэ, СР культуратын үтүөлээх үлэһитэ Агита Гаврильевна Платонова айар быыстапкага иһин сэнээрэр улуус олохтоохторун түмтэ.

Эбэстэн кизэ форум кыттылаахтара төрүс сиринэн секцияларынан үлэс тарбастылар. Ол курдук, дьахтал дьэтин аһаары саалатыгар СР Президентин иһинээби дьахтар, оҕо дьахталларыгар уонна дьэ кэргэн политикагыгар комитет председателин солбуйааччы Н.С.Сивцева кыттылаах "Реализация государственной семейной политики в муниципальном образовании" диян ааттаах секция үлэлээтэ. Манна улуус баһылыктарынан, тэрилтэ салаааччыларынан, тутуах үлэһиттеринэн буолар кэрэ анардарбыт сырытылар. Чурапчы алын сүһүөх оскулатын 5 №-дээх корпуһугар Дьонуускай куораттан специалистар кыттылаах "Актуальные вопросы детской гинекологии" диян секцияга нэһиликтэргэ үлэһит аһууһууһуу, социальная педагогтар кыттыыны ыллылар. Институтка "Трезвость и здоровье" диян темага эмээ интэриһинэй кэспэти таһыста. Чурапчы орто оскулатыгар "С любовью к детям" секция элбэх истэһинэй түмтэ. Кили библиотекага "Женщина и семейная экономика" диян ааттаах секция аһыгы үйүс хааччыны болпуурустарыгар тохтоото. Пенсионный управление дьэтигэр "Роль женщины в социально-экономическом развитии улуса", оҕо библиотекатыгар "Общественная деятельность женщин", "Маарыкчаан" ПО контуоратыгар "Роль информационных технологий в жизни современной женщины" диян ааттаах секциялар үлэлээнэр, пленарнай мунньахха туруорар болпуурустарын дүүллэстилар.

Төрүс сессия туһаары барытыгар сылдьар кыаллыбата. Дьахтал дьэтигэр буолбут секцияга, этилэбитин курдук, салайар үлэс сылдьар дьахталлар кыттыыны ыллылар. Дүүллэһин киинигэр нэһиликтэргэ общественной тэрилтэлэр үлэлэрин, чөл олох доктринатын олоххо киллэрин, салаааччы, хаһаайка дьахталлар, оҕо иһитин болпуурустара турдулар. Бу секцияга бэйэлэрин этилэригэр Чакыр нэһиликтин баһылыга Т.В.Адамова, ис дьыала отделын штабын начальнига Г.К.Баишева, Чурапчытаабы "Кэсик" улууан сьезидиссэе А.А.Григорьева, институт иһитер отделын начальнига Е.В.Васильева, Одьулуун нэһиликтин баһылыга Л.В.Ефремова, улуустаабы гимназия директорун солбуйааччы А.И.Захарова о.д.а кытынылар.

Алын сүһүөх оскуола 5-с корпуһугар эмээ биер интэриһинэй секция үлэлээтэ. Билигин сыты болпуурус быһыытынан туруу олдоот саастарыгар сылдьар кыргыттар төрөөһүнүн, өнөрчөһөһөй ыарыи дэлэһитин болпуурустарын таһылар кэспэти буолла. Манна кини куораттан медицинститут доцента М.И.Соловьева, СПИД киинин гинеколог-бырааһа Г.В.Каплина, социальная педагогтар Т.А.Кушнарева, Л.В.Соколовская курдук специалистар кэлэннэр сыһаалаах лекциялары аахтылар. Бэйэбит улууспут гинеколог-быраастара мультимедийнай лекциялар сэнээрини ыллылар. Бу секция манан үлэтин тохтолохко, оскуолаларынан кэрийэ сылдьан олдоот саастаах кыргыттарга лекциялары тэрийэр буоллар, бу сыты проблема бырыһаана ачыга эбитэ

государственной сулууса ветерана Т.П.Карпова, РФ культуратын үтүөлээх үлэһитэ М.А.Герасимова наһараадаланар чэксэ тигистилэр. Дьэ кэргэн политикаын олоххо киллэрингэ улахан кылаатын иһин улуус Бочуотунай грамотатынан дьахтар, оҕо дьахталларыгар уонна дьэ кэргэн политикагыгар республикатаабы комитет председателин солбуйааччы Н.С.Сивцева наһараадаланна. Улуус Муньабын уонна баһылыгын Махтал суруктарын историческая наука доктор, профессор Р.И.Брагина уонна республикатаабы "Барсары" фонда толорооччу директора А.К.Павлова туттулар. Кизэни улуус талааннаах оҕолоро, ыччаттара ыллаан-туойан, үнүкүүлэн, мода көрдөрөн өссө кизэргэ биердилэр.

Иккис күн.

Форум пленарнай чааһын кэрэ анардара аһамыт нарын тыллардаах сахалыи хоһоонорунан "Айыллан" Сынналар киинин уолатара аһылар. Бу кэксэ сценага муньах президиума дохсун ытыс таһынан ыһырылына. Бастаан сүрүн дакылааты улуус дьахталлар баһылыга И.Н.Аммосов онордо. Дакылаат хаһыат иннинээги нүмэригэр бэчээттэнэн турар. Иккитинэн, дьахталлар улуустаабы сүбэлэрин 4 сыллаагы отчуотун председатели С.Д.Васильева сийили билиһиннэрдэ. Ил Түмэн депутата, биер дойдутаахпыт А.И.Понсеева тыа сирин дьонун интэриһин тардар этиинэн кытына. Форумна кытыбыт делегаттар сүрүннэн секциялар үлэлэрин түмүктэригэр тохтоотулар, тыа сиригэр дьахтар хамсааһыныгар саҥа хаһысхалары ыйдылар. Улууспут дьахталлара олобу кытта тэҥэ хаамсан иһэллэрин, саҥа, сонун көрүүлэрдээхтэрин бу этилэртэн киһи элбэи истэр. Улуус баһылыга И.Н.Аммосов түмүк тылыгар дьахталлар улуустаабы форумнарыгар кирибит этилэртэн сүрүннэрэ сүүмүрдэнэ, бэлэмнэнилээн олунньу ыйга баһылык сүбэтигэр киллэриллэллэрэ наадалааһын, онно туруоруллар болпуурустарга улуус 2006 сыллаагы бюджетиттан үл көрүлүөхтээһин эттэ. Иннокентий Николаевич дьон-сэргэ улуус дьахталларын үлэтигэр ситэтэ суох суолта биэрэллэрин эттэ. Ол туһунан сый ахсын нэһиликтэринэн ыппаллар баһылык отчуотугар дьон хото сылдьыбаттара буолар. Онон инникитин дьон муньаахха сылдьытыан, дьахтал үлэтигэр дуоһунаһыттан, үлэһит эйгэтигэр тутулуга суох бары интэриһтээх буолалларын ситиһэргэ сорук турар. Быһылы отчуоттар саҥа форманан бараллара былаанналар.

Форум түмүгүнэн уураах быраһыага таһыста. Бу уураагы сүннүнэн ылынарга диян делегаттар 100 бырыһаан куластаатылар. Уураах билигин хаһаакка бэчээттэнэргэ бэлэмнэс сылдьар, онон форум түмүгүн инники нүмэрдэргэ таһаарыахпыт.

Форум биер сүрүн болпууруһунан дьахталлар улуустаабы сьездэтигэр саҥа састаабын таһы буолла. Састаап барылын сбербаан управлющая А.И.Сивцева аһаан иһитиннэрдэ. Манна барыта 21 араас араһааттан киллэрилиннэр, председателинэн улуустаабы гимназия директорун научнай үлэс солбуйааччы А.И.Захарова кандидат быһыытынан туруорулуна. Бу барылы кытта делегаттар 100 бырыһаан сөспөстүлэр. Форум өссө биер улахан суолтаах болпууруһунан кэлэр сый куулун турарыгар Дьонуускай куоракка ытыллар дьахталлар республикатаабы XII-с сьездэригэр кандидаттары таһы буолла. Чурапчы улуунун икки квотанан таһылар делегациятын барылын Арыылаах нэһиликтин баһылыга Д.М.Лобанова аһаан иһитиннэрдэ. Делегаттар барылы кытта сөспөһүүлэрин түмүгэр бу улахан дьахтал кыттыыны ылар чэкс республикатаабы квотаттан С.Д.Васильевага ("Сахателеком" илин энэрдээби филиалын директор), А.И.Захаровага (саҥа таһылыбыт дьахтар сүбэтин председатели), А.С.Иустиновага (улуус баһылыгын социальная болпуурустарга солбуйааччы), А.И.Понсеевага (Ил Түмэн депутата), улуустаабы квотаттан Т.В.Адамовага (Чакыр нэһ.баһылыга), К.В.Городецкаяга

Секция түгэнэ.

А.П. Оконешниковага улуус тэриллэбитэ 75 сыллаах медала туттарылар.

рейстэр тэриллэлэр. Мин оҕону таһымнан (сословием) араарымыйаха наада эбит дия санаатым. Оҕо атын эйгэни кытта алтыһытын, атын оҕону кытта билсинитин тэрийэххэ наада эбит. Оҕо төрөппүт мал-сал сыаннаһын инээрэгэ кыһалыан наада. Үлэ быһыыгар өйдөөн көрдөхкө, кыахтаах дьон оҕо харчыны туһанары сатыыр, оттон элбэх оҕолоох иал оҕо ыһсырыбыт аһын аһылаһан харчытын бараан кэбиһэр эбит. Онон XXI-с үйүс хаһаайыныи санааны оҕо интэриһэххэ наада. Саҥа таһылыбыт дьахтар сүбэтигэр саналыи санаанан үлэһитигэр баһарабын. Тыа дьонун санаатын истиэххэ, учуоттоохха", — диян санаатын эттэ.

Икки күннээх түбүктээх үлэлээх форум түмүктэнэ. Бу күннэргэ араас дьахталларынан өрө оргуйа оҕолор Чурапчы саллаһынан оҕолор биер кэрэхсэбиллээх суолунии хааларбыт форум үлэс кэскиллээх, үтүө түмүктэрдээх буоларыгар баһарабын!

Оксана ЖИРКОВА.

Чурагчы улуунун биир саамай тутаах, кырдыгас тэрилтэтэ майы танастыыр комбинат бу күннэргэ тэриллибитэ 65 сылын туолла. Улуус бары олохтоохторун атылаар. Бүгүнкү күнүгэ маннайгы промышленнай тэрилтэ өнөтүнэн туһанабыт. Нэһилиэнньэ промкомбинат оҥорбут оҥоһуктарын үөрэ-көтө, хамабайдык атылаар. Бүгүнкү күнүгэ улууспут кырдыгас тэрилтэтэ элэр көлүмүнэн үлэ мийэстэтинэн хаачыстыыр, кээһини үөрэттин, китини сүөһүгэр туһуммунта кэрэхсэбиллээх.

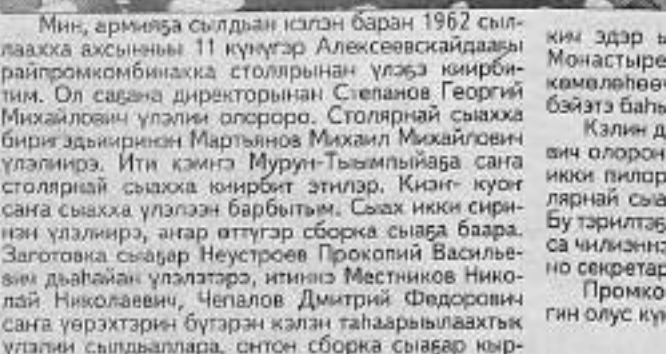

Листиков Андрей Павлович.

[illegible]

Александр Гаврильевич Дьяконов
ахтым суруга.

Семен Семенович Кузьмин.

МБНА-ка үлэлзэбт кэмнэрбин били
дүтүк саньыбын.

Максимов Николай Федотович

БЭРҮТЭН

Дмитрий Стручков авторская балаһата

Билигин үйгэ саамыа сыаналаах тугуй? Бу болпуруос мин эпитеттэмм этэ - информация дизайн. Ханнык да күндү таастаар билин сыаналанар буолла. Информационны баһылыыр киһи кимтэн да куустат, кимнээ да баһытарбат, мэлдьитин ханнык баһарар салааба кыйаһылааһынан тахсар.

"УС ХОЧО" БЫРАЙЫАК САХА ОМУТАР

Федерация сэбэстэтин вице-спикерэ, Саха Республикатын бастакы Президентэ Михаил Ефимович Николаев "Ус хочо" инновационнай программатын туһунан дьон-сэргэ хайыаттан ааһан, араадыһынан истэн-билэн олордого буолуохтаах. Ордук аба саастаах дьоммут бу болпуруос туһунан күүскэ дьүүлүлэһэн эрдэхтэрэ...

Бу программа идеятынан, бастакы тариллар санаатынан, Саха сирин уонна республика тас өттүттэн биллиилээх учуонайдары, сана үйэ инники үөрэхтээх ычатын, уопсайынан дириг биллиилээх, сайдыылаах, өйдөөх-санаалаах дьону түмэ тардан Улуу Туймаада, Энскэли, Эркээни хочолоругар технопарк тутан, арааһы, инники дойдудары кытта тэннэ атах тэлсэн олоһон, хайа да өрүтүнэн баһытарбакка, аан дойду таһымнаах тахсарга эрэллээх хардыыны оноруу буолар. Аны атын судаарыстыбаларга манньк опыты баар дьон, телевидение нөүгө саамыа дьадаһы, элбэх ахсааннаах Индия дойдута технопарк тэринэн миллиардынан доллары сомсон олоһор дьон көрдөрбүтүгүн, бары сөбө-махтайа көрбүлүт. Урдүкү технологиялары сайыннаран, компьютернай уо.д.а. бырайыактары атыылаан, баайдарыгар баай эбинэллэр, технопарктынан өссө сайыннараа харчыларын баһыгар ахсаанын угаллар. Кинилэр алмаастара, көмүстэрэ сиртэн хостонор баайдара суох да буоллар, ол тулут технопарктыгар килэйдэн-халыдан куорат да куорат! Мантан сылыктааһа, табыллынарына билиги даһаны бу дьонтон туох итэһэтээххит баарай, үлүскэн сайдыылаах кэмнэ улуу киһибит Өксөкүлээх Өлөксөй эпитетин курдук, үөрэбинэн-билибинэн атын улуу омуктары кытта тэн буолуохха, иннибит диэки улахан хардыыны оноруоххайын, мун сатаатар боруобалыахайын.

Биһиги дойдубут Президентэ В.В. Путин кэмизгар небтэн, сиртэн хостонор баайтан (нефть сыаната өрө көлүлүүтүнэн) кирибит ордук харчыны уо.д.а. туһанан хас да сиртэ технопарктыгар тутарга быһаарбытын бары билэбит. М.Е. Николаев эрдэ ылымныт үгэтинэн, ол курдук саха омук сайдарыгар бары кыаһын-күүһүн түмэн үлэстэбит, араас үрдүк үөрэх кыһаларын арыыйбыт, үөрэхтээһиннэ үтүмэн элбэри онорбут киһи быһытынан, билигин бу идеяга сөп түбэһиннэһэн, Москва учуонайдарын адалан чинчийтэрэн, сахалар сана сайдар суоллара үрдүкү технологиялары баһылааһын буоларын таба өйдөөн, норуотун туһугар саамыа сөпкө бу бырайыагы онорбут даһаны, онотторбут даһаны. Бу бырайыак олоххо кириэригэр Президентэн, Правительствоттэн, "Ил түмөн" Государственной Мунньахтан уонна норуот өттүттэн өйбүлгэ маадыра билэр суол. Оттон ити сорох дьон бу биһиги сахалар бары мустаммыт сирбитин-уоппутун хаалларан өнө көһөн кириэс олоһуохтаахпыт диэн күлүү-элэс анардаах этинлэрэ оруна суох диэ саныбын. Манна өссө төгүл тоһоболоон эттэххэ, компаниялар уонна үрдүкү технологиялары чинчийэр киһинэр наука уонна сайдыылаах технологиялар ситиһиллэригэр олоһуран үлэлиэхтэрэ. Бырайыак олох кырдыга буолар түбэлтэтигэр, үрдүк таһымнаах техникэскэй үөрэхтээх ычакка наада тирээн турар, оттон саха оҕото баһыгар ахсаана гуманитарнай идэлэри баһылаабыттарын туһунан үөрэхтээхтэр этэллэр. Онон биһиги республикабыт эргийэр киинигэр, Дьокуускай куоракка техникэскэй үрдүк үөрэби тэтиэргэ үлэ бардаһына, ычактарбыт атын омуктары кытта конкуренциялар кыахтара үрдүүбэ, сөптөөх кадрдар бэлэмнэниэхтэрэ, элбэх үбү-харчыны төлөөн турар, оҕолор киин вузтарга кириэллэригэр наада суох курдук буолуоса. Аныгылыы тыһынан эттэххэ, альтернативнай, анардас сиртэн хостонор баайынан, алмаастынан уонна хара көмүтүнэн (небинэн) эрэ сүрүн дохуот оностуммакка, өркөн өйүнөн бэйэбитин бэйэбит хааччынар кыах үөскүүр. Бу сирбитин-уоппутун, экосистемабытын алдыаллаах, аныгылыы сиринэн, баайдык-таһымнык олоһуохпутун сөп курдук. (Россия "Алроса" хампаанньатын аһаас дуу, сабыылаах дуу онороругар сөччө долгуйбакка эрэ, сырьёвой эрэ дойду буолбакка)

Билигин кэмнэ элбэх бэлэмнэни үлэтэ, ол эбэтэр араас таһымнаах мунньахтар, дьүүлүлэһиллэр, консультациялар бара тураллар. Саамыа ыарахана, элбэх туруорсуулааба биллэн турар үбүлэниитэ. Бары биер санаанан түмсэн бу бырайыагы өйөөтөхпүтүнэ, өссө төгүл сомоболоһуубутун көрдөрүлүтүнэ, үөһэ Федеральнай киин дьин-тахчы өйдүүбэ, сахалар бу дьыаланы олоххо киллэрэргэ турумууттарын, күүстээх санааны ылыммыттарын уонна дойдубут тупсарыт туһугар үбү-харчыны көрүүбэ. Онобуна саха дьонно сүткэн туууларга үлэлиэхтэрэ, араас дойду үөрэхтээхтэрэ кэлэн сайдыыны тарбатыйахтар, цивилизованнай олоххо чынык үктэниэхтэр. Сахабыт сирин аата сир-сир аайы ааттаныа, олохтук кенүүбэ, уйгубут тупсуоса диэн эрэ-эбин. Саха хаһан баһарар былыр-былыгыттан балаһаһа олордор даһаны, инникитин өтө көрөрө, туох буолуохтааһын чопчу билэрэ. Онон кинилэр үтэстэрин салбаан, бүгүһүнү күнүнэн мунурдамакка, кэлэр кэскилбитин санааххайын, ыраадынан эргитэн (глобальнайдык) толкуйданыаһын!

"КҮӨХ ТӨЛӨНҮ" ХАЙДАХ КӨРСӨБҮТ?

Хас биридди сахалым толкуйдаах, инникитин анаарар киһи баһарар баһата — олоҕо нус-бааччы туруктаах, байылыат буолуон баһарар. Сорох сайдыылаах, баай экономикалаах дойдудар дьоннорун кыраһабаай дьылэригэр, сылаас-ираас олохторугар ымсыра саныыра кистэл буолбатах. Кырдыга даһаны кэнэбэскэ ычаты үтүөбэ-кэрэбэ итти, арыгылааһыны, буруйу онорууну уо.д.а. общество атын да бөрүкүтэ суох өрүттэрин туоратын сүрүн төрүтүнэн дьон-сэргэ олоһун таһымнаах лаппа үрдэтти буолар.

Олох уйгубут тупсарар, сана кэскил арыллар биер үтүө көстүүтүнөн Өлүөнэ эбэн туоратан, Илин Эргэргэ кэлбит айыга таһын уникальнай ситимин ааттыахха сөп. Тьа сирин газтаһын программата үтүс ыал "күөх төлөнүнэн" туһаналларыгар, үрдүк сыаналаах мас өттүктөн араһын абыралларыгар эрэл үөскэтэ. Тулаһыгар хампа күөх мастардаах айылҕабыт харыстанар кэмэ чугаһаан кэллэ. Правительство да өттүттэн сөптөөх үп-харчы көрүлүн нэһили-эһэһин таһаарыт үлэтэ былааннаахтык, тэтим-нээхтик бара турар. Ол эрэри...

Газ тийибит үтүс нэһиликтэригэр дьон харчыга суоһунан сүтүн-сарын холбосмоһо олоһоллор эмиэ баар. Газ холбоноругар ыал айыт дьыттыттан, ситимэ уһунуттан көрөн тус-туспа да буоллар үтүмэн элбэх үп-харчы наада эбит. Холбоор ылаахха, Нам Үөдэйттэн билэр дьонун газтанан барар. "Үөрүү бөҕө буоллубут тыһан баран, харчы онороруо сүөһүбүтүн наһаа сар-быдыт", — диэн этэллэр. Онон сүөһүтэ-аһа суох киһи газтаах ыалларыгар ымсыра, ордук саныы-саныы оһоһун аттыгар олоһоругар тийэр. Манньк балаһыанньаттан тахсарга 3 суол баар дин саныбын.

Ол курдук бастакытын, газтанар нэһили-эһэһин кредитинэн хааччылар механизм суу-хай соһустук оһоһулар буоллар, табыгастаах буолуо этэ. Онобуна ыал газ кириэс иннинэ дьыттыт-уотун онорон бэлэмнээн, газ оһоһун сөптөөх сыанала атыылаһан, баһаартан сэрэхтээх буолар матырыйаллары булуһан, толору бэлэмнээх көрсөрө саарбаба суох. Манна даһатан эттэххэ, уохтаах өттүк сүөһүр сыралыантан көмүсүнэн — хочуолга горелка иннинэһи муостта, өһүө, үрүт мастарыгар оһоһулааллар. Дьоккуускайга, тууу рыногар рыногар 80х100 см. иэн-нээх, 8мм. халыынаах гипсокартон дэлэй, газтанар бөһүөлэктэр ыалларыгар, сьёдаан сырылаах атыһыттар адалан атылаааллар, абыраллаах, махталлаах дьыала буолуо этэ.

Иккисинэн, тьа сирин ыала олох сайдыытынан хаһылыт, ол иһигэр газтаһыан саныы буолаһына, үбү-харчыны ааһан үлэтиригэр

үөрэнэһинэ эрэ сатаанар курдук буолла. Тьа да ыарахан дьыллар, ардактаах саныынар кэл-лиһинэр, сүөһүтэ-аһы эспэккэ, энчирэппэккэ ит-тэн үүт-эг онорон харчыга эргитэн, кредит да суох толору төлөһөргө кыах баар. Ол тыһан ба-ран билигин сүөһүтү көрөөччү аһыһан иһэрэ дьиксинэрэр, үксүн пенсионердар дьарыктарыгар кубулуйан эрэр дьытэххэ улахан оһун бу-оһбатаба буолуо. Холбоһуон ылан көрдөххө, эдэр ычат үөрэххэ тардыһара үчүгэй эрэри, төрөөбүт дойдуга төһүү төһөнү? Тьа хаһаа-ыһытатын министрствотыгар ДьПХ-ни бүтэр-бит хас оҕо тьа хаһааыһытатыгар үлэтирин эбэтэр фермер буолбутун туһунан чуолкай сь-иппала баар дуо? Баар да буоллаһына үөрэһи бүтэрбит уопсай ахсааньттан бэрт дуона суоһа буолуо дьытэххэ улаханньк сьыһылатым буолуо.

Үсүһүнэн таһы киллэригэ кыаммат араһа судаарыстыба, олохтоох салалта өйбүлэ баар буолуохтааба өйдөнөр. Эдэр ыалларга, кыр-дыбаас пенсионердарга уо.д.а. кредит, ссуда быһытынан көмөлөһөр буоллаһына, биллэн турар ханнастаах, элбэх үтэһ-харчылаах эрэ дьон буолбакка, бары газ ситимигэр холбонуох-пүт этэ.

Билигин Чурапын сиригэр-уотугар газовик-тар кэмниир уо.д.а. үлэлэри ыһа сьылдыһаллар. Дьон этэринэн газ ситимэ быһыһа аһы 2-3 сы-лынан кэллэ диэн сабадалаһын баар. Оттон сы-лын аһын инфляция өрө тахсар үйүтигэр газ киллэринин сыаната эмиэ баһыһан өрө көтүө турдаба.

Оттон газ кириэһи биллэн турар барыһыт-гар олус туһалаах, куоракка олоһор ыаллартан итэһэ суохтук санаһаах эттибит. Күнэтэ мас маһаан, онон айылҕабытын алдытарбытын тохтоһуохпүт этэ, мань таһынан экономическай өтүгүн барыһыт улаһана саарбаба суох. Утаа эрэ улаһан ороскуоттары көрөн баран, газ сы-аната үрдэбэтэһинэ, куһаргыһык, сылаас дьы-лэргэ олоһорбут төһөлөөх абыраллаах буол-уодай! Наука сайдытын кыйаһытын туһуту-нан сьылдыһа...

ОЛОХ ТЫМЫРА — ТИМИР СУОЛ

Эн эттэххэ ордук буоллаһытына, омук быһы-тынан сьимэлиэххит, аһуһуһу-сүтүөхпүт, ку-лут-чаар буолуо суохпүт диэн санааны 100-ч тахса сыл анараа өттүгэр "Ойуну туулу" поэматы-гар А.Е. Кулаковскай этэн турар. Бука бу сьир-наах этти буоларын бары даһаны биллэрэһинэ, а-далаах быһыһылаах. Ону даһаны өйдөөн респу-блика, улуус салалталара Чурапыта уо.д.а. сир-дэргэ техникэскэй колледжтары арыһыттылар, бу үлэлэр иннинин өтө көрөн сөптөөхтүк даһанын хайылаах суолунан буолар. Аһы Дьоккуускайбытыгар тимир суолун үөрөбэ, про-мишленность араас салалларыгар бэлэмниир үөрэх элбигирин-тэниэрин итэһэбит. Билигин дьаһамматтаһытына, хойутуурбутун бары өйдүүрбүт уолдыһа. Онон тьа сирин ычаты-гар, ордук уопаттарга оһуолаларга хайыһала-ах үөрэһи күүһүрдэ, үөрэххэ кириэргэ профес-сорианационай үлэни өссө диригиһик ыһтааха табыллыһан сөп.

Хайа баһарар омук уратытын културата, тыла-өһө, этнографията буолар. Бу уратыһын, ордук сахабыт тыһын өрө тутан омук быһыты-нан ордор суол баар. Маһар Уус этэригэр, Кэм тыла диэн баар. Бу Кэм тыла ордук аһыһа ахса-аннаах омуктарга олус кууталлаах. Мань таһынан иһин омуктар бэйэлэрин тылларын киллэрэллэригэр хариһтанарбыт диэн санаата оруннаах. Кини тыла-өһө сьыһырдьыаха, олоххо туттуларын эрэ иһан баран, бэйэбит тыһытын чөл онорон, ону аһын баһыһан бэйэ-эһэ этинтин кытта сөпсөһүүбүт. Бу сотору-таастыа саха тылаах бары сэгээрэ, үөрэ исти-бит сьуһа баар, ол курдук фольклорбут, кул-турабыт мунутуур чыпчаалыгар — олоһоһо ЮНЕСКО тэриэтэ аан дойду шедевра диэн аа-ты иһэрбитин туһунан сөһүн буолар.

Кэм-кэрдик харыһа суох, олус түргэнэч баар. Ону кытта тэһис-тэһиэ сүүрүк ат курдук сьыһан, сьаһан-сонуну, нуоданы эһирэһэн ха-лан хаалбат тына оһуһуоххайыт. Аһаһыһын, сирбитин-уоппутун, сүөһүтүн-аһыһын харыс-таан, бэйэбит дойдубутун, сирбитин кэлини дьонно турар бириэст курдук тына дьаһаммат-тыт, кэлэр кэнээри ычактарбыт махталларын ыһаһыт этэ. Аһын омуктарга муоста харба-чы буолан, иһинлэр сирэйдэрин-характарын кэ-тэбэһик, бэйэбитин ханан да сьэллэһт тына дьаһаһаахха, уу тэһиэст тына оһуһуохха.

Саха сирэ балыһыһык сайдан, Сэбэһикэ былаас саһана саһаламмыт баарай туһуну, БАМ-ы салбаан, дьылаһа Дьоккуускай куораты-гар тийэ тимир суолу аһаларга 2010 сылга дьылы былаанньылар. Мань сэгэ үс үлэр үөстээх сүүд Өлүөнэ Эбэһитин туоруу уһун муоста тутар бырайыактар бааллар. Сорох үөрэхтээхтэрбит өрүтү аһыһан ыһтарга санаалаллар.

Ханньк баһарар кэм, сайдыы хаһан баһарар иһки өрүттэрин бары билэбит. Бу муһурууһу, биһигиттэн ханан даһаны туһулаах суох баһарай туһулар тууу аһыһахтарай? Биер өттүнэн сана-атаахха, сайдыы үчүгэйтэн аһын аһална суох курдук. Суол оһоһулау, соһуруу дойдударга курдук нөөдккэ мэтэһтэ-мэтэһтэ Алларга Баста-эх (куорат буолара саарбаһаламмыт даһаны). Дьоккуускай куораттарга тийэ ыһыһы-һыһы, билигин курдук таһыһтарга харчыбыт сьыһын барыһын тэбээһиккэ, үөрэ-көтө аһыһааххыт ди-эн баар. Хайа аһы кийэ Россия ханньк таһаарыт куоратыгар холкутук аһыһаахха сөп. Массьына суола тупсуута, элбэх үбүлэниитэ суох таһаар таһыһа, аһыһыһы эттэххэ инфраструктура сайдыыта уо.д.а. билигин ороскуоттаах олоһу чэпчэтэр араас үлэлэр барыһаахтара са-баһаллар. Ол тыһан баран...

Үлүскэн сайдыыны, цивилизацияны кытта ту-ох кэлэһэн сөһүт? Биллэн турар кэлини омук, иһэр буор курдук, саһархай сараһаһан аһаһыһыт кырыһ характаах кытайдар, сылаас күнээх дойдудартан араас омуктар. Кинилэри кытта наркотик, араас эгэлгэ ыһыһылар уо.д.а. кэлэл-лэрин туһунан ким да саарбаһаабаат. Оноһугар аһыһыһыларын онугар, алдыталлара элбэһэн тахсыһаат дуо диэн сирдээх ыһыһы үөскэһэн тахсар.

Ол тыһан баран үөһэ этэн аһарыһын курдук бу барыта биһигиттэн туһулаах суох оһоһулар буолаллар. Саһалар буоларбыт быһыһыһын мантан хайдах быһыһанар суоллары көрдүүбүт? Мантан көмүскэнэр суол биер баар — ол үөрэх. Үөрэхтээх, тэн сайдыһаах буоллаһытына, биһиги кинилэри кытта биер таһыһа, нөһүөлэ-

Төлөй оркуолата төрүттүзмүтүз 75 сылыгар

Е. ЕГОРОВА

редактор – 41-332, отделлар – 41-265.
E-mail: Ozangpoloh@churap.sakha.ru